

Katılımcı sertifikasyon aslında hem çok yeni hem de çok bildik bir uygulama. Temelleri organik tarım hareketinin ilk çıkışına dayanıyor. Bugünkü varlığı da organik hareketin geldiği noktadan alınan derslere dayanıyor.

Bilindiği gibi organik hareket, endüstriyel tarımla beraber gitgide artan oranlarda sentetik kimyasalların kullanılmasına tepki olarak ortaya çıkmıştı. Daha sağlıklı gıda tüketmek isteyenlerle, toprağını ve çevreyi kirletmeden doğal yöntemlerle üretim yapmak isteyen çiftçiler, bu taleplerini gerçekleştirecek yöntemler üzerinde kafa yormaya başladılar. Bunun sonucunda **1960lı yıllarda organik tarım** ve bu üretim biçiminin kriterlerini oluşturan organik sertifikasyon sistemi doğar. 1972 yılında da farklı ülkelerde organik tarım uygulamalarını devreye sokan örgütler bir araya gelerek Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu'nu^[1] (International Federation of Organic Agriculture Movements /IFOAM) oluştururlar.

Fakat aradan geçen 40 yılda organik hareket kendi başarısının kurbanı olur: Başarılı uygulamaları ve geniş kitlelerce kabulü sonucunda gitgide yaygınlaşan organik hareket, ana akımda da benimsenir ve hakim tarım-gıda zincirinin bir halkası haline gelir. Üreticilerle tüketicilerin doğrudan iş ve güç birliği yaparak oluşturdukları bu sistem artık, büyük şirketlerin ve devletlerin dahil olduğu, üçüncü parti sertifikasyon şirketlerinin hakim olmaya başladığı, küçük üreticileri ve alt sınıfları dışarıda bırakan son derece **bürokratik ve teknik bir uygulama** haline dönüşür.

İşte katılımcı sertifikasyon tam da bu noktada devreye girer. Organik hareketin bu sebeplerle yaşadığı başarısızlık katılımcı sertifikasyona hem ders olur, hem de bir anlamda ilham verir. **Katılımcı sertifikasyon ağları, sentetik kimyasal böcek ilaçlarının, gübrelerin ya da GDO'lu tohumların kullanılmadığı ve çiftçilerin ekonomik sürdürülebilirlik ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde hayatlarını devam ettirebildikleri ekolojik – doğayla dost bir tarım yaklaşımını gerektirir.** Bu anlamda var olan organik sertifikasyon sistemleriyle ortak bir noktası vardır: ekolojik ürün arayan tüketicilere güvenilir ürün sağlamak. Fakat bu sistem güvenilir bir sertifikasyon sistemi olmanın çok daha ötesine geçer:

Adından da anlaşılacağı üzere, katılımcı sertifikasyon sisteminde çiftçilerin ve hatta tüketicilerin bu sisteme doğrudan katılmaları sadece teşvik edilmez, talep de edilir. Katılımcı sertifikasyonun beş ana prensibinden biri **katılımcılık ve yatay örgütlenmedir.** Katılımcı sertifikasyonda katılım, sadece 'kalifiye' teknisyenleri değil halk tabanlı katılımı ifade eder. Üçüncü parti sertifikasyon sistemleri, sertifikasyon şirketlerinin uzmanlık bilgilerini temel alırken, katılımcı sertifikasyonda güvence oluştururken hem üreticiler hem de tüketiciler sisteme dâhildirler. Teknik kontrollerin yerine çiftçilerin kendi arasında hakemlik sistemi uygulanır. Böylece yerel çiftçiler hem kendi yerel bilgilerini ve deneyimlerini paylaşırlar, hem de bu ağ içerisinde edindikleri eğitim ile öğrendikleri bilgileri çok daha iyi uygulayabilirler. Ayrıca tüketiciler ve danışmanlar da tarla ziyaretleri aracılığıyla sertifikasyon ve kalite güvencesi sürecinde rol alırlar. Böylece iktidar mekanizmaları yatay olarak dağılır, yani iktidar paylaşılır. Bu anlamda gıda üretenlerle tüketenleri –ki onlar artık yardımcı üreticidirler- bir araya getiren bir buluşma noktasıdır artık.

Bu yaklaşımla beraber, organik gıdalarda söz konusu olan merkezi standardizasyon yerini, **yerellerde** şekillenen çoğulcu yapılar bırakır.. Her katılımcı sertifikasyon deneyimi, içinde bulunduğu yerelin özne koşulları, gereksinimleri, sosyokültürel ve tarihsel donanımlarına göre şekillenir. Dolayısıyla bir başka prensip olan **yerelin sosyo-politik çeşitliliğine ve küçük aile tarımına vurgu** hayata geçer. Bu anlamda var olan organik sertifikasyon sistemindeki şirketlerin egemenliğine karşı çıkan bu yapı, gıda egemenliğini ve küçük aile çiftçiliğinin devamlılığını savunur.

Katılımcı sertifikasyonun önemli prensiplerinden biri de çiftçiye ve ürettiği ürüne **güven** duyulmasıdır. Güven duygusu ilişkilerdeki **dürüstlük prensibi** ile iç içe geçmiştir. Üretici ve tüketicilerin ilişkilerindeki ve bu sistemin işleyişindeki **şeffaflık prensibi** sayesinde ise herkes sertifikalandırma sürecindeki karar alma mekanizmalarını izleyebilir, onlara katılabilir. **Şeffaflığın amacı** ağa dâhil olan aktörlerin garanti sistemlerinin nasıl işlediğini ve kararların nasıl alındığını bilebilmeleri için anlaşılır ve açık bir alan sağlamaktır. Bu prensip, aktörlerin katılımı için alan açmak dışında, tarla ziyaretleri ve hakemliklerde yer alıp direk katılımda bulunamayan kişilerin sürecin nasıl işlediğine dair bilgileri olabilesini de sağlamaktır.

Katılımcı ağ sertifikasyonları, organik gıdanın üretimi, dağıtımı ve tüketimi sürecine dâhil olan herkesin (çiftçi, işçi, tüketici) eğitimine odaklanır. Çiftçilerin, danışmanların ve tüketicilerin prensip ve kuralların değerlendirilmesi ve onaylanmasındaki etkili katılımları, organik ürünün güvencesini oluşturmanın yanı sıra bu sürece dâhil olan topluluğun kapasitesini geliştiren **sürekli bir öğrenme sürecine** yol açar. Sürekli öğrenme süreci KGS'yi üçüncü parti sertifikasyon sistemlerinden farklı kılan çok önemli özelliklerinden biridir.

Yukarıda belirtildiği gibi, bu ana prensiplerle oluşturulan her katılımcı sertifikasyon ağı kendi yerel koşulları ve gereksinimleri çerçevesinde gelişir. Dünyada var olan bazı katılımcı sertifikasyon örneklerini aşağıda bulabilirsiniz.

Rede Ecovida de Agroecologia (Ekoyaşam Ekolojik Tarım Ağı) 1998 yılında, tarımın endüstriyellesmesinin yol açtığı, yerel biyoçeşitliliğin yok olması, toprak ve su kirlenmesi, yer altı sularının azalması ve devlet politikalarında küçük çiftçilerin göz ardı edilmesi gibi yıkıcı sonuçların yaşandığı **Güney Brezilya'da** başlamıştır. Ecovida Ağı içerisindeki katılımcı garanti süreci, ürününü ekolojik tarım prensiplerine göre üreten, satan, işleyen ve satın alan kişilerinden oluşan yerel çekirdek içerisindeki herkesin katılabileceği şekilde uygulanır. Ağ içerisinde sertifikasyondan sorumlu yasal organ Ecovida Katılımcı Sertifikasyon Derneği'dir. Fakat dernek, denetimler ve etiketlemeyi gerçekleştiren tek sorumlu organ değildir. Aksine tüm sertifikasyon süreci iç içe geçmiş daire gibi tasarlanmış farklı katmanlardan oluşur. İlk katmanda garanti mekanizması çiftçinin kendi sözü/taahhüdü ile oluşturulur. Daha sonra daire çiftçinin bağlı olduğu örgütü ya da grubun oluşturduğu etik komiteyi içine alacak şekilde genişler ve örgüt üyeleri çiftçilerin birbirlerini denetledikleri hakemlik sistemini hayata geçirmek için dönemsel ziyaretler ve kontroller gerçekleştirir. Bu grubun gerçekleştirdiği iş daha sonra Etik Konsey ve tüketicileri içinde barındıran bölgesel çekirdeğe doğru genişler ve burada karşılıklı sorumluluk ve dışsal kontrol mekanizmaları işler. Sertifikasyonun onayı bu çekirdek tarafından verilir. Son olarak bütün bu katmanları geçen ürünlere, diğer bölgesel çekirdeklerin de desteğini aldığı takdirde, Ecovida Derneği tarafından karşılıklı meşruiyet verilir.

Certified Naturally Grown (CNG / Doğal Yetiştirilmiş Sertifikalı Ürünler) küçük ölçekli, direk satış yapan ve doğal yöntemler kullanan çiftçiler ve arı yetiştiricileri için **Amerika Birleşik Devletleri'nde** uygulanan bir alternatif sertifikasyon programıdır. Süreç, tamamen halk tabanlı olarak, organik ürün üreten fakat USDA (ABD Tarım Departmanı) Sertifikasyon modelinden yüksek maliyetler ve yoğun bürokratik iş yükü gerektirmesi yüzünden memnun olmayan küçük çiftçiler tarafından başlatılmıştır. Sertifikasyon başvuruları tüm interaktif başvuru sürecinin tamamlanabileceği internet sitesi aracılığıyla yapılır. Çiftçiler tarafından doldurulan formlar daha sonra değerlendirme ve uygun olan tarla ziyaretlerinin ayarlanması için bölgesel CNG gönüllü çiftçilerine gönderilir. Yerel bölgeler önceden belirlenmiş değildir, başvuran çiftçi kendi istediği çiftçi grubu bölgesine eklemlenebilir ya da bir grup çiftçi yeni bir bölge oluşturabilir. Şu anda CNG, ABD'nin 50 eyaletinde aktiftir ve 350 çiftçiyi kapsamaktadır.

Nature&Progres (Doğa ve Gelişim), Fransa'da organik tarım hareketinin ilk kökenlerine, yani insan ve doğa temelli, dayanışmaya, yerel bilgiye ve ekosistemin devamlılığını sağlamak için kollektif olarak geliştirilen pratiklere dayanan bir sosyal harekete geri dönüşün örneklerinden biridir. Operasyonel birleşik yerel komitelerin (COMAC) işleyişi komşuluk temelinde ve hem üreticileri hem de tüketicileri içine alacak şekildedir. Bu komitelerin bulunmadığı yerlerde ise Nature&Progres'in profesyonel departmanı tarla ziyaretleri ve denetimler için çalışanlarını gönderir. Ayrıca N&P Federasyonu'ndan iki yönetici ve 2 üretici, 2 tüketici, 2 de gıda işleyicisinden oluşan 6 kişilik grup CCAM (sertifikasyon komitesi) oluşturmak üzere Federasyon tarafından seçilir. Yerel komite tarla ziyareti hakkındaki görüşünü Federasyon'un profesyonel komitesine raporladıktan sonra değerlendirme ve sertifikasyonun gerçekleştirilmesi için Federasyon karar alır.

[1] IFOAM (Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu) 30 yılı aşkın bir geçmişe dayanır. Herşey 1972 yılında Nature et Progres isimli Fransız çiftçi örgütünün başkanının, organik hareketin geleceğini güçlendirmek için alternatif tarım konusunda çalışan herkese dünya çapında bir çağrı yapmasıyla başladı. Bu çağrıdan hareketle yola çıkan IFOAM, 1980 ve 1990lar boyunca farklı ülkelerden birey ve örgütleri harekete dahil etmeye devam etti. Bugün IFOAM, 16 farklı ülkeden 750 üye örgütü kapsayan, demokratik bir taban hareketi olarak varlığını sürdürüyor. IFOAM'ın vizyonu, organik hareketi tüm çeşitliliği içerisinde bir araya getirmek, harekete rehberlik etmek ve yardımcı olmak. Örütün amacıysa, tüm dünyada organik tarım ilkelerine dayalı ekolojik, sosyal ve ekonomik sistemlerin benimsenmesini sağlamak.

Kaynak: www.ifoam.org